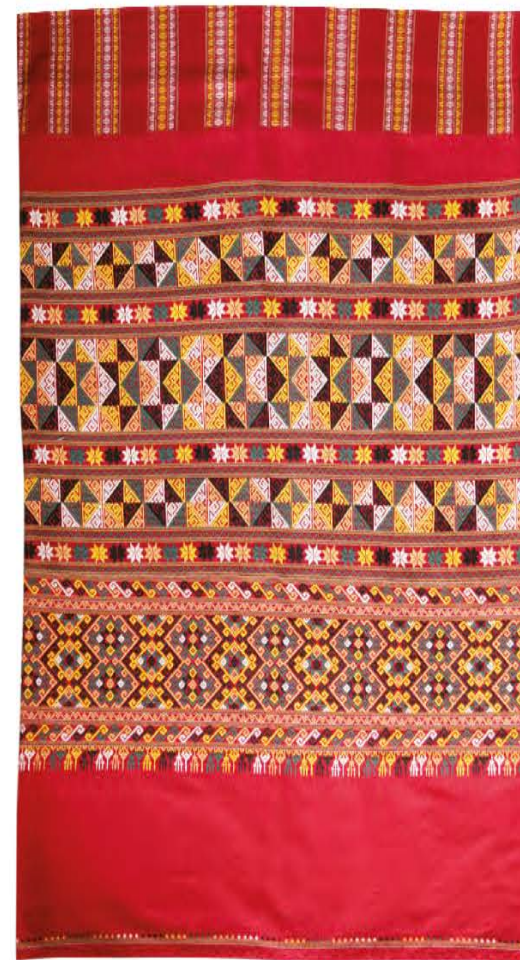

ทนายาศ่างศิลปหัตถกรรม

นางติ่ม ป้อมคำ
ประเภทเครื่องทอ (ผ้าขึ้นต้นจกลาวครั้ง)
จังหวัดอุทัยธานี

“ผ้าทอลาวครั้งถือเป็นงานหัตถกรรม
ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของลาวครั้ง
เป็นงานที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเรื่อยมา”

“ลาวครั่ง” และ “ลาวเวียง” เป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายของลุ่มแม่น้ำโขง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานในหลายจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มชนชาวลาวครั่งทั้งที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษมาจากหลวงพระบางและเวียงจันทน์อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย

จังหวัดอุทัยธานีมีผ้าทอโบราณที่มีชื่อเสียง ที่ยังคงสืบทอดกันมานับ 200 ปี ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางนั้นคือ “ผ้าทอลาวครั่ง” ผ้าทอเอกลักษณ์ที่ถักทอด้วยฝีมือของกลุ่มชาวลาวครั่งที่เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถในการทอผ้าจาก ผ้าทอลาวครั่งจึงมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ผ้าที่มีความโดดเด่นของชาวลาวครั่ง จังหวัดอุทัยธานี คือ “ผ้าชิ้นมัดหมี่ต่อตีนจก” เป็นผลผลิตที่เกิดจากการรังสรรค์ของช่างทอ ถือเป็นการสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเชื้อสายชาวลาวครั่งมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ นับเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน

ผ้าชิ้นตีนจก ลายนาคนบสมกับลายตุ้มและลายดอกแก้ว

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นางติ่ม ป้อมคำ ทายาทผู้สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาวลาวครั่งผู้สืบสานงานผ้าทอลาวครั่ง จากอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี นางติ่มได้รับการฝึกฝนให้ทอผ้ามาตั้งแต่เด็ก ตามแบบวิถีชีวิตที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเริ่มเรียนรู้จากผู้เป็นแม่ จากการช่วยทำงานตั้งแต่ขั้นตอนการเก็บฝ้าย กรรมวิธีการเตรียมฝ้ายเพื่อให้ได้เส้นใยสำหรับทอเป็นผืนผ้า และลงมือทอผ้าอย่างจริงจังเมื่ออายุได้เพียง 15 ปี เริ่มจากการทอไว้เป็นเครื่องนุ่งห่มใช้เองในครัวเรือน ทอผ้าใช้สำหรับบูชาพระ และนับจากที่ได้ทอผ้าเองอย่างจริงจังก็หัดเรียนรู้และฝึกฝนฝีมืออยู่เสมอจนเกิดเป็นความชำนาญสามารถทอผ้าได้อย่างรวดเร็ว จนฝีมือการทอผ้าถึงขั้นตอนการจกสายและเก็บลายบนที่ได้อย่างชำนาญ จนเมื่อผู้เป็นแม่เสียชีวิตลงงานผ้าทอของลาวครั่งแบบโบราณอย่างผ้าชิ้นตีนจกกลับเริ่มมีการทอน้อยลงตามไปด้วย ทำให้นางติ่มและพี่สาวในฐานะที่เป็นคนเชื้อสายลาวครั่งตระหนักถึงความสำคัญของงาน “ผ้าชิ้นตีนจกลาวครั่ง” ผ้าทอที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ และคิดว่าหากไม่ช่วยกันสืบทอดสานต่องาน ผ้าชิ้นตีนจกลาวครั่ง ก็คงจะค่อยๆ สูญหายตามรุ่นแม่ รุ่นยายไปในที่สุด นางติ่มและพี่สาวจึงหันมาร่วมมือกันสืบทอดงานผ้าทอลาวครั่ง และยึดเป็นอาชีพหลักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากฝีมือการพัฒนาและสร้างสรรค์งานของนางติ่มและพี่สาว ทำให้ผ้าทอลาวครั่ง บ้านเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้มีความชื่นชอบและนิยมผ้าทอมากขึ้น จึงเป็นแรงกระตุ้นให้คนในชุมชนหันมาทอผ้าในแบบวัฒนธรรมของลาวครั่ง ร่วมกันสืบทอดให้ผ้าทอลาวครั่งนี้ยังคงอยู่ต่อไป

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

การทอจกเป็นการทอผ้าโดยใช้การสร้างสรรค์ลวดลายด้วยเทคนิค “การจก” โดยจะจกตามลายที่เชือกยกเส้นขึ้นเมื่อเราเหยียบไม้เหยียบข้างใดข้างหนึ่ง การจกของสาวครึ่งจะใช้มือควักเส้นด้ายเส้นยืนตามลวดลายที่เก็บเขาลายไว้แล้วสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษที่เตรียมไว้ โดยสอดตามสีที่วางลายไว้สลับกันไปหลายสี การจกแบบนี้ลายที่จกนั้นจะปรากฏอยู่ด้านล่างของที่ทอผ้า เป็นการจกแบบที่เรียกว่า “คว่ำลายลง” ขั้นตอนการจกลายต้นขึ้นถือเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดเพราะต้องสอดด้ายหลายสี ลายที่จกจะต้องบรรจบกันพอดีและต้องมีขนาดที่เท่ากันทั้งผืน

ส่วนการเก็บเขาลาย คือ การใช้ไม้ลักษณะเรียวยาวในการค้นเชือกเส้นยกลายของกึ่งซึ่งถูกคล้องต่อไว้กับเส้นยืน โดยใช้ไม้ค้นไว้ตามลายที่ต้องการจก

นางติ่มใสใจเรียนรู้และฝึกฝนการทอผ้าทุกขั้นตอนด้วยตนเองจนชำนาญ โดยเฉพาะเทคนิค “การเก็บเขาลาย” เป็นการกำหนดลายที่จะจกในระหว่างที่ทอผ้า ถือเป็นขั้นตอนการทำงานที่ต้องใช้ความสามารถและความชำนาญสูง ในการทอจกแต่ละครั้งนางติ่มได้มีการเก็บเขาลายไว้ก่อน จึงทำให้ลดระยะเวลาในการทอผ้าจกให้สั้นลง จากเดิมที่ต้องใช้ระยะเวลาในการทอนานนับเดือน ซึ่งถือเป็นสิ่งสะท้อนถึงทักษะภูมิปัญญาเชิงช่างของการทอผ้าสาวครึ่งในกลุ่มอำเภอบ้านไร่ การทำงานในขั้นตอนนี้มีช่างน้อยรายที่สามารถทำได้ เนื่องจากมีขั้นตอนการทำงานที่ซับซ้อน ซึ่งนางติ่มถือเป็นหนึ่งในช่างที่ชำนาญเรื่องการเก็บเขาลายอย่างมาก

นางติ่มยังคงอนุรักษ์และสืบสานเทคนิคการสร้างสรรค์ลวดลายด้วยการจก ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวสาวครึ่งที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยเน้นอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมที่มาจากความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ตำนานที่เล่าต่อกันมา โดยใช้รูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อต่างๆ เช่น ลายนาค ลายหงส์ สื่อถึงความเป็นสิริมงคลที่มีความสวยงามตามความเชื่อของชาวสาว ลายสิงห์ สื่อถึงความน่าเกรงขาม การปกป้องคุ้มครอง ลายม้า สื่อถึงความว่องไว ปราดเปรียว ลายช้าง สื่อถึงความยิ่งใหญ่ น่าเกรงขาม เป็นต้น

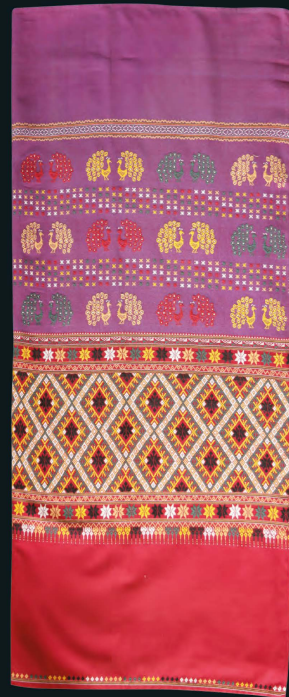
เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

เอกลักษณ์ผลงาน “ผ้าชิ้นตีนจก” ที่สะท้อนเอกลักษณ์ที่โดดเด่นฝีมือนางติ่ม และสมาชิกถือได้ว่าเป็นงานฝีมือที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ที่ความประณีต จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยผลงานที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับอย่างมาก เช่น ผ้าจกแบบทอจกทั้งผืนลายโบราณดาวล้อมเดือน ลายไก่อแบบโบราณ หรือผ้าชิ้นตีนจกลายดาวกระจาย เป็นต้น โดยผ้าชิ้นทั้งหมดจะเป็นผ้าชิ้นตีนจกพื้นสีแดงตามแบบฉบับของลาวครั้ง

ลวดลายผ้าชิ้นตีนจกที่เป็นเอกลักษณ์และถือเป็นลายที่นางติ่มภาคภูมิใจอย่างมาก คือ “ลายขอหลวง” ซึ่งเป็นลวดลายโบราณที่มีความละเอียด ทอได้ยาก ในอดีตนิยมนำมาทอแบบจกทั้งผืนเนื่องจากลวดลายที่จกมีขนาดใหญ่ ทำให้ช่างทอทั่วไปไม่นิยมจกลายนี้มากนักจนอาจเป็นเหตุให้ลวดลายดังกล่าวนี้สูญหายไป นอกจากลายขอหลวงแล้วยังมีอีกหลายลายที่นางติ่มได้ประยุกต์สร้างสรรค์ขึ้น เช่น ลายกุหลาบ ลายไก่อลายนก ลายม้า เป็นต้น โดยนำลวดลายเหล่านี้มาผสมผสานกับลายโบราณด้วยการใช้ลายหลักของชิ้นเป็นลายแบบโบราณแล้วจึงนำลายสร้างสรรค์อื่นๆ มาเสริมให้ลายหลักโดดเด่นและสวยงามมากขึ้น มีการออกแบบจัดวางสีเส้นฝ้ายให้แปลกใหม่ให้ดูร่วมสมัยสะดุดตา

ผ้าชิ้นตีนจก ลายดอกแก้วพันตัว

ผ้าชิ้นตีนจก ลายนกยูง

นอกจากเอกลักษณ์ผลงาน “ผ้าชิ้นตีนจก” ที่โดดเด่นแล้ว นางติ่มยังมีทักษะความเชี่ยวชาญด้านการ “เก็บเขาลาย” ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการทอผ้าจกลาวครั้งของจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งในปัจจุบันเหลือช่างที่มีความชำนาญและความสามารถน้อยเต็มที แต่ด้วยความสามารถของนางติ่มที่มีความชำนาญด้านการเก็บเขาลายเป็นอย่างมาก ทำให้ช่างทอผ้าส่วนใหญ่ในจังหวัดอุทัยธานี ต้องมาจ้างวานให้นางติ่มเก็บเขาลายให้อยู่เสมอ โดยนางติ่มสามารถเก็บเขาลายได้ตั้งแต่ 10 - 100 ไม้ ขึ้นอยู่กับความยากง่ายและขนาดของลวดลายที่ต้องการเก็บ ด้วยการที่คลุกคลีและฝึกฝนด้านนี้มาอย่างยาวนานกว่า 42 ปี จึงทำให้มีความชำนาญจนเป็นที่รู้จักกันของช่างทอผ้าตีนจกลาวครั้งโดยทั่วไป

ผ้าชิ้นตีนจก ลายมะเขือผ่าโผล่

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าขึ้นด้นจก อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ถือเป็นประเพณีค่านิยม ความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา ที่หญิงสาวจะได้รับการฝึกหัดจากพ่อแม่ ผู้ใหญ่ในครอบครัวให้รู้จัก ทอผ้าเป็น เพื่อที่จะได้มีความรู้ไปใช้ทอผ้าให้สมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ การถ่ายทอดกันเอง ภายในครอบครัวจากรุ่นสู่รุ่น โดยการสอนแบบปากต่อปากและการนั่งทอผ้าจากให้ลูกหลานได้ดู ได้จดจำวิธีการทอและลวดลายต่างๆ ให้แม่นยำรวมทั้งฝึกฝนอยู่บ่อยครั้งจนชำนาญ สามารถทอผ้าได้ เก่งและสวยงาม นางติ่มมีความตั้งใจฟื้นฟูวิธีการทอผ้าขึ้นด้นจก โดยนำองค์ความรู้ของตนเองมาถ่ายทอด ให้แก่เยาวชนในชุมชนและคนทั่วไปที่สนใจ ถือเป็นการสร้างช่างทอผ้ารุ่นใหม่ขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้ามาเรียนรู้ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปสร้างเป็นอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ยังถือเป็นการร่วมกัน อนุรักษ์และสืบสานการทอผ้าขึ้นด้นจกเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของชาวลาวครั้งนี้ให้คงอยู่ต่อไป

นางติ่มมุ่งเน้นสร้างสรรค์งานโดยไม่ส่งผลงานเข้าคัดสรรหรือประกวดในโครงการใดๆ แต่ผลงานที่ สร้างสรรค์ออกมาก็เป็นเครื่องยืนยันได้ดี ถึงทักษะฝีมือและความชำนาญเชิงช่างของนางติ่มที่มีการ ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทุกวันนี้นางติ่มจึงเป็นตัวแทนของช่างทอผ้าที่ยังคงอนุรักษ์และสืบสาน เทคนิค ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวลาวครั้ง มนต์เสน่ห์ของผ้าทอพื้นเมืองที่สืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่โบราณ จากความเชื่อ ความศรัทธาและเรื่องราวต่างๆ ของชาวลาวครั้งนำมาถ่ายทอดลงบนผืนผ้า ได้อย่างงดงาม

ผ้าขึ้นด้นจก ลายดาวล้อมเดือน